

aan de nieuw ingestelde *Estudios reales* te Madrid. Tot zijn dood in 1652 bleef hij actief in Spanje en aan het Spaanse hof, laatstelijk als adviseur en vertrouwensman van de infante don Juan.

Niet in de laatste plaats is het Meskens er echter om te doen de betekenis van Della Faille als wiskundige te schetsen. Volgens hem is de naam van Della Faille in de wiskundegeschiedenis ten onrechte in het vergeetboek geraakt. In hoofdstuk vier wordt een overzicht geboden van de door Della Faille nagelaten manuscripten. Voor het grootste deel bestaan deze uit weinig origineel werk, ongetwijfeld vooral opgesteld of afgeschreven als lesmateriaal, maar er zijn ook enkele werkstukken van meer belang. Een van deze geschriften, een verhandeling over kegelsneden, wordt door Meskens besproken in hoofdstuk vijf. De stellingen, door Della Faille zonder bewijs opgeschreven, worden door Meskens van moderne analytische bewijzen voorzien. Hoofdstuk zes tenslotte bespreekt Della Failles enige gepubliceerde werk, het bovengenoemde *De centro gravitatis*. Reeds Huygens had hiervoor de grootste lof.

Het initiatief om een studie aan Della Faille te wijden verdient zonder meer lof. Het moet echter gezegd dat het boek, zeker waar het zich op een internationaal publiek richt, een zorgvuldiger redactie had verdiend. Wat gezegd wordt over de Nederlandse en Antwerpse geschiedenis is naar mijn indruk alleen te volgen voor wie in dat onderwerp al goed thuis is. Het volgen van de wiskundige uiteenzettingen wordt bemoeilijkt door drukfouten en het ontbreken van verwijzingen naar de figuren. Merkwaardig is ook dat van *De centro gravitatis* nergens een volledige titelbeschrijving is opgenomen of de omstandigheden van publicatie worden vermeld. Temidden van zijn vele interessante materiaal lijkt Meskens soms de grote lijn wat uit het oog te verliezen. Della Failles briefwisseling biedt interessante doorkijkjes op zijn persoonlijke leven en dat van zijn familieleden, maar Meskens doet geen poging om nieuw licht te werpen op de wetenschappelijke activiteit van de jezuïetenorde als zodanig, een onderwerp dat de laatste jaren steeds meer in de belangstelling staat. Hij suggereert wel dat het de in zijn vroomheid verankerde bescheidenheid van Della Faille was die het hem verhinderde naam te maken in de wiskunde, maar dit wordt nauwelijks beargumenteerd. Het boek heeft al met al een wat rommelig karakter en voor wezenlijke historische vragen moeten we hier niet zijn. We mogen de auteur echter dankbaar zijn voor het rijke materiaal dat hij met deze publicatie toegankelijk heeft gemaakt.

Rienk Vermij

D. van Miert, *Illuster onderwijs. Het Amsterdamse Athenaeum in de Gouden Eeuw, 1632-1704* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2004; Amsterdam: Bert Bakker, 2005, 431 blz., ISBN 90 351 2808 7).

De laatste veertig jaar mag de geschiedenis van de Nederlandse universiteiten zich verheugen in een groeiende belangstelling. Er verschijnen nu met een zekere regelmaat boeken en artikelen over ons hoger onderwijs in het verleden en er is een werkgroep Universiteitsgeschiedenis. Ook het Amsterdamse Athenaeum Illustre, vanaf 1877 de

Universiteit van Amsterdam, deelt in de toenemende wetenschappelijke interesse. Aan een aantal hoogleraren en andere docenten van dit onderwijsinstituut zijn diverse publicaties gewijd. Ook over de geschiedenis van het Athenaeum zelf zijn de laatste decennia belangrijke boeken en artikelen verschenen, zoals de bundel *Athenaeum Illustré* met elf studies over de periode 1632-1877 uit 1997. De commissie geschiedschrijving UvA bevordert op verschillende manieren verdere bestudering.

De studie van Van Miert geeft nu voor de eerste maal een rijk gedocumenteerd overzicht van de eerste driekwart eeuw geschiedenis van het Illuster Athenaeum. Die periode valt uiteen in drie tijdvakken. Vanaf de officiële opening in januari 1632 tot de dood van de twee eerste hoogleraren Barlaeus en Vossius in 1648 en 1649 gaf hun internationale renommée de school een veelbelovende bloei. Op hun verscheiden volgde echter een periode van achteruitgang door gebrek aan efficiënt bestuur en organisatie en doordat er geen illustere docenten voor langere tijd aan het instituut waren verbonden. Met de komst van enkele hoogleraren als Petrus Francius in 1674 begint dan weer een bloeiperiode die duurt tot diens dood in 1704.

Het grote probleem voor de historiografie van het Amsterdamse Athenaeum in de eerste eeuw van zijn bestaan is het ontbreken van verslagen van vergaderingen van curatoren en senaat, want die gremia kende men in feite niet. Ook werd er toen geen 'album studiosorum' aangelegd, wat ook een belangrijke bron is voor universiteitsgeschiedenis. Gelukkig zijn er uit een aantal jaren van de hier behandelde periode wel reeksen gedrukte disputaties bewaard, maar verder moet de historicus het doen met correspondenties van bij het hoger onderwijs betrokkenen, met resoluties van de Amsterdamse stadsregering, en met oudere al of niet uitgebreid geannoteerde feestredes en jubileumboeken. De betekenis van de studie van Van Miert is nu dat hij al die bronnen uit en over de besproken periode van het Athenaeum heeft bijeen gesprokkeld en op grond daarvan een bijna alles omvattend overzicht heeft geschreven.

Na een algemene inleiding over literatuur en bronnen, over bedoeling en opbouw van zijn boek en over het hoger onderwijs in de lage landen in de Gouden Eeuw, geeft Van Miert eerst een kort overzicht van de geschiedenis van het Athenaeum tussen 1632 en 1704. Dan volgen er bijzonder informatieve capita over de openbare colleges, het private onderwijs voor kleine groepen studenten, disputaties en oefenoraties, aanschouwelijk onderwijs in gasthuis en anatomisch theater, en over zaken als vakanties, roosters en verzuim. De volgende hoofdstukken behandelen dan de wijze waarop retorische en wijsgerige vakken, rechten, geneeskunde en theologie werden onderwezen. Als besluit een karakterisering van het Athenaeum als stedelijke onderneming en als traditioneel onderwijsinstituut tussen andere Nederlandse instellingen van hoger onderwijs. Appendices geven de aanstellingsduur van de hoogleraren, de geografische herkomst van de studenten en de vakanties. Het notenapparaat, opgave van literatuur en andere bronnen en een personenregister sluiten het boek af.

De gekozen opzet van het boek maakt het bijna onvermijdelijk dat er nogal wat doublures in voorkomen. Zo worden de docenten tweemaal ten tonele gevoerd, bij het algemene historische overzicht en bij de gegeven vakken. In ieder geval worden zo wel alle voorhanden bronnen benut. Het historische verhaal wordt op een vlotte, prettige manier verteld. Dat gebeurt in een verzorgde, wetenschappelijke stijl. Die wordt echter in het

eerste deel van het boek soms ontsierd door anachronistische en wel erg joviale spreektaal als 'radiostilte' in 1668 (15), Leiden 'was niet zo snugger' (28), Vossius verloor twee kinderen en 'Vondel kon weer twee gedichten schrijven' (47), 'jonge honden die een buitengewone motivatie en aanleg vertoonden.' (99) Een wat meer familiale toon in het dankwoord (415-417) moet kunnen, maar een collega aanspreken met 'ouwe reus' en bibliothecarissen bedanken 'omdat ze vele honderden kilo's papier versjouwd hebben' gaat wel wat ver.

Die aldus verwoorde dank is echter zeker terecht, want er zijn voor deze studie ontzettend veel boeken geraadpleegd. Daarvan getuigt de uitgebreide bronnenopgave. (393-414) Die geeft de vindplaatsen van ongepubliceerd materiaal, gebruikte primaire en secundaire literatuur en een lijst van niet minder dan 412 gedrukte disputaties uit de besproken periode met naam van de responderende student, korte titel, datum dispuut, presiderende hoogleraar en waar mogelijk de huidige vindplaats van het drukwerkje. De literatuuropgave bevat veel onbekende oude publicaties van docenten die aan het Athenaeum verbonden waren, maar ook de meest recente literatuur, hoewel daar wel enkele opvallende lacunes aan te wijzen zijn, zoals de grote studie over Isaac Vossius (toch 19 keer in het register genoemd) die Blok in 1999 publiceerde.

De noten achterin, per hoofdstuk genummerd, zijn kort en duidelijk, en bevatten geen onnodige ballast. Naar publicaties wordt verwezen met auteursnaam en korte titel. Een enkele keer wordt alleen de korte titel gegeven die dan niet direct als zodanig is terug te vinden in de bibliografie. Het register begint met de volgende verheugende mededeling: 'Van personages en auteurs vóór 1800 zijn niet alleen de vermeldingen in de lopende tekst opgenomen, maar ook die in de eindnoten en bibliografie; van latere auteurs alleen de vermeldingen in de tekst.' In veel tegenwoordig verschijnende publicaties geven de registers helaas alleen maar wat de auteurs zelf belangrijk vinden om daarin op te nemen zonder volledig te zijn. De werkwijze van Van Miert acht ik de enig juiste!

Wie zich net als deze auteur wat uitvoeriger heeft beziggehouden met de begingehiedenis van het Athenaeum Illustre, weet hoe moeilijk het is om uit de verspreide veelheid van zeer diverse bronnen zich een duidelijk beeld te vormen van de concrete gang van zaken in en rond dat unieke onderwijsinstituut. Voor de verdere studie van dit onderwerp is het boek van Van Miert een kostbare wegwijzer en hulp. Als dit boek niet wordt genoemd in later te verschijnen studies over het Athenaeum Illustre van Amsterdam, zal dat als een zeer ernstige lacune dienen te worden aangemerkt.

C. S. M. Rademaker

P. van Beek, *De eerste studente. Anna Maria van Schurman (1636)* (Utrecht: Matrijs, 2004, 272 blz., € 19,95, ISBN 90 5345 261 3).

Bij de oprichting van de Utrechtse universiteit in 1636 schaarde zich onder alle mannelijke lofsprekers één vrouw, Anna Maria van Schurman. Deze in Utrecht geboren vrouwelijke geleerde opereerde niet alleen bij deze gelegenheid als buitenbeentje. Met haar belezenheid, kennis van tenminste veertien talen en uitzonderlijke artistieke vaardigheden

eerste deel van het boek soms ontsierd door anachronistische en wel erg joviale spreektaal als 'radiostilte' in 1668 (15), Leiden 'was niet zo snugger' (28), Vossius verloor twee kinderen en 'Vondel kon weer twee gedichten schrijven' (47), 'jonge honden die een buitengewone motivatie en aanleg vertoonden.' (99) Een wat meer familiale toon in het dankwoord (415-417) moet kunnen, maar een collega aanspreken met 'ouwe reus' en bibliothecarissen bedanken 'omdat ze vele honderden kilo's papier versjouwd hebben' gaat wel wat ver.

Die aldus verwoorde dank is echter zeker terecht, want er zijn voor deze studie ontzettend veel boeken geraadpleegd. Daarvan getuigt de uitgebreide bronnenopgave. (393-414) Die geeft de vindplaatsen van ongepubliceerd materiaal, gebruikte primaire en secundaire literatuur en een lijst van niet minder dan 412 gedrukte disputaties uit de besproken periode met naam van de responderende student, korte titel, datum dispuut, presiderende hoogleraar en waar mogelijk de huidige vindplaats van het drukwerkje. De literatuuropgave bevat veel onbekende oude publicaties van docenten die aan het Athenaeum verbonden waren, maar ook de meest recente literatuur, hoewel daar wel enkele opvallende lacunes aan te wijzen zijn, zoals de grote studie over Isaac Vossius (toch 19 keer in het register genoemd) die Blok in 1999 publiceerde.

De noten achterin, per hoofdstuk genummerd, zijn kort en duidelijk, en bevatten geen onnodige ballast. Naar publicaties wordt verwezen met auteursnaam en korte titel. Een enkele keer wordt alleen de korte titel gegeven die dan niet direct als zodanig is terug te vinden in de bibliografie. Het register begint met de volgende verheugende mededeling: 'Van personages en auteurs vóór 1800 zijn niet alleen de vermeldingen in de lopende tekst opgenomen, maar ook die in de eindnoten en bibliografie; van latere auteurs alleen de vermeldingen in de tekst.' In veel tegenwoordig verschijnende publicaties geven de registers helaas alleen maar wat de auteurs zelf belangrijk vinden om daarin op te nemen zonder volledig te zijn. De werkwijze van Van Miert acht ik de enig juiste!

Wie zich net als deze auteur wat uitvoeriger heeft beziggehouden met de begingehiedenis van het Athenaeum Illustre, weet hoe moeilijk het is om uit de verspreide veelheid van zeer diverse bronnen zich een duidelijk beeld te vormen van de concrete gang van zaken in en rond dat unieke onderwijsinstituut. Voor de verdere studie van dit onderwerp is het boek van Van Miert een kostbare wegwijzer en hulp. Als dit boek niet wordt genoemd in later te verschijnen studies over het Athenaeum Illustre van Amsterdam, zal dat als een zeer ernstige lacune dienen te worden aangemerkt.

C. S. M. Rademaker

P. van Beek, *De eerste studente. Anna Maria van Schurman (1636)* (Utrecht: Matrijs, 2004, 272 blz., € 19,95, ISBN 90 5345 261 3).

Bij de oprichting van de Utrechtse universiteit in 1636 schaarde zich onder alle mannelijke lofsprekers één vrouw, Anna Maria van Schurman. Deze in Utrecht geboren vrouwelijke geleerde opereerde niet alleen bij deze gelegenheid als buitenbeentje. Met haar belezenheid, kennis van tenminste veertien talen en uitzonderlijke artistieke vaardigheden